

duur. In „Het Vrije Volk” van 15 Mei 1948 schrijft L. H. Ruitenbergh een artikel over „De Gereformeerden van 'artikel 31'”; en hij constateert bij hen, uitgaande van het Jaaroverzicht van ons Kerkelijk Handboek voor dit jaar, een „fanatieken isolementswil”. Dat dit in kerkrechtelijken zin een omkeering van de feiten is, daaraan gaan we hier voorbij. Maar als hij met „isolementswil” bedoelt, den wil, om niet van 't Woord Gods af te gaan (omdat dat afgaan van het Woord het zich-isoleeren is van de ware menscheid), dan moge hij gelijk hebben. Alleen maar, — zóó gezien, is Greijdanus' levenswerk, dat grootendeels — voetje voor voetje, maar steevast verder, verder — in de studeerkamer is tot stand gekomen, en dat — zie zijn eigen elders in dit nummer opgenomen Haagsche rede van Aug. 1944 — den publieken strijd liefst overliet aan anderen, en de organisatie van fronten eerst récht hun overliet, een doorlopend bewijs van „isolementswil” geweest. Mits wij maar bedenken, dat het „zich isoleeren” de zonde is niet van de geloovigen, maar van de óngeloovigen. Nog een week ongeveer vóór zijn sterven, toen we spraken over het promoveeren, als wetenschappelijk schoolbedrijf, merkte hij op: die vandaag doctor wordt verklaard, is meestal als doctor uitgeroepen door een ander, die het ook was, en zoo kunt ge ál maar teruggaan in de historie; maar dan komt ge tenslotte terecht bij iemand, die den doctorshoed kreeg uit handen van iemand, die hem zelf niet droeg. Dit voor Greijdanus typeerend staal van redeneeren kan óók gevolgd worden voor het vraagstuk van: zich ál of niet isoleeren. Toen God het eerste menschenpaar weer na den val herstelde in het verbond, nu door genáde, en wederom, thans in Christus, tot hen zeide: ik ben uw God en de God van uw zaad, toen was dat heele gezin weer kerk-gezin geworden. Dat factisch kerk-zijn was de breede, oecumenische basis, waarop het leven van dit gezin gesteld was door het verbond van Gods genáde. En als nu straks het verbondskind Kain het Woord verlaat, en zijn broeder doodt, dan is hij het, die zich isoleert van de breede, God-conforme oecumenische basis. Hij mag de wereld gaan „bezetten”, „bezetten” is wat anders dan „bezitten”. Kain blijft de geisoleerde; bij hém is de fanatieke isolementswil. En bij ieder, die terugroept naar het Woord is die werkzaamheid, die het isolement weer breekt, zoover het zich láát breken in een wereld, waarvan Christus zeide: het is noodzakelijk, dat de „skandala”, de aanleidingen tot zonde, de verleidingen-tot-kwaad, komen. De orthodoxe Schriftverklaarder is de man, die het isolement verbreekt; en daarom gaan de ongelooovigen, en die zich „aan het Woord stooten”, dan ook steeds weer van hem weg; ze willen niet, dat „zijn” Profet hun Koning wordt, en daarom volhardten zij in 't separatisme van de ongelooovigen. Ze zijn thans in de meerderheid. Maar in de eerste dagen (Adams verlorste gezin) waren ze nog een minderheid; en dat waren ze lang daarna nog vaak. Separatisten worden niet tot niet-separatisten zoodra ze de helft-plus-één bereikt hebben. Ze mogen een meerderheid worden, maar ze blijven de afgescheiden hoop, die van de waarheid, die de kerk is toebetrouwd, niet leven wil. De stille studeerkamer van Greijdanus moogt ge gerust zien als een cel, waarin een eenzaam man het brood der wereld heeft beveldigd tegen bederf, en heeft opgediend als zuiver brood, van God, en het „gesneden” heeft als goed huisverzorger in Gods woning voor de kinderen, gelijk hij zijn leerlingen heeft geleerd, hoe zij op hun beurt het „recht zouden snijden”. Er is eens een barthaansch hoogelach opgegaan, of was 't wat anders? toen ik opmerkte: als ergens op een dorpje een dominee het Woord Gods bedient op de manier, die hem, b.v. door Greijdanus' dege wetenschap geleerd is, beteekent zoo'n dominee ook cultureel voor zijn dorp meer, dan heel de „culturele” rompslomp, die er wordt binnengesleept door een film, een Nutsvergadering, en wat dies meer zij. Thans denk ik aan de dominees, die Greijdanus' leerlingen zijn. Dat zijn dus zij — want we denken soms een beetje patriarchaal — die met het „hart” niet zich van hem geisoleerd hebben (zoals de synodocratische afvalligen, die hem verloochend hebben, en die zullen ondervinden, dat een loslating met het „hart” onherroepelijk leidt tot een loslating over heel de linie). Als die wérkelijke leerlingen van dezen christenkerkmensch, zij dus, die in deze dagen zich niet hebben te schamen over een tegen hém „beschermenden” (!) preekstoel, het Woord Gods recht snijden, dan beteekenen zij in hun dorpje, misschien in hun gammelle preekstoelgetimmerte, voor 't oecumenisch christendom meer dan de lieden, die het Woord Gods laten ver-snijden door hun van Greijdanus' Schriftgeloof volkomen losgeweeke globetrotters.

Wagen Israëls. Ruiter Israëls.

Op de wagens Israëls strijden de ware leerlingen van Elia's generaalsijver en van Elia's profetenscholen (waar hij kerkelijk schoolvisitorator was), tegen alle irenisme en valsche eenheid.

Zoo was het Elia, die den eere-dienst van Jahwe wilde bewaard zien tegen den cultus van de baäls, en die daarom Achab wou losmaken van de verbeten syncretismepogingen van Izebel, dochter van den tyrischen koning Itobalos. De man, die in staat is, moedeloos te liggen onder een struik: neem me maar weg, Jahwe, het geeft toch niets meer, heeft, als het noodig wordt, een uitdaging van de koningspartij en

Bij het sterven van Prof. Dr S. Greijdanus 19 - 5 - 1948.

ἡρώδης ἀπὸς θαλάσσιον.

Getrouw tot in den dood
heeft eenzaam hij gestreden,
in liefde en ijver groot,
in studie en gebeden.

Miskend, bespot, veracht,
zelfs door wie naast hem stonden,
heeft hij getuigd met kracht,
gewezen op de zonden.

Ze hielden 't niet meer uit!
Hij sprak het recht des HEEREN!
Zij WILDEN niet, gestuit
van 't kwade, zich bekeeren.

Hun vonnis luidde fel:
Hij schendt de wet des HEEREN,
hij speelt een roek'loos spel
en wil zich niet bekeeren;

Geschorst moet deze pest:
hij buigt niet voor Synoden!
al was zijn werk ook best,
hij schendt ONZE geboden!

Nu, 't is niet erg voor mij,
zei hij, ik wacht den HEERE.
Straks komt het uur dat Hij
vervult al mijn begeeren.

Hij werkte voort en streed
in kleiner kring zich gevend
— professor-exegeet —
voor 's HEEREN opdracht levend.

DAAR werd hij gewaardeerd,
ontving hij liefdeblijken,
DAAR werd zijn strijd geëerd
en moest verguizing wijken.

Het blijde uur brak aan...
Na stoer gedragen lijden
mocht hij tot Jezus gaan,
Die hem voorgoed bevrjddde.

En zie! op dat moment
richt op zich 't sterfend hoofd,
tot God is 't oog gewend
en 't STRAALT! .. Hij heeft GELOOFT!

Getrouw tot in den dood
heeft eenzaam hij gestreden
in liefde en ijver groot...
Nu is zijn strijd volstreken.

Maar HEER, UW schoone strijd
gaat voort, waar trouwen vallen.
Maak ons dan steeds bereid
dien strijd te voeren, allen!

N. B.

van de staatspriesterhiërarchie over voor de eere van Jahwe. Hij trotseert den koning, die, zoo hij het wil, in een ommezien hem van „overtreding van het vijfde gebod” kan laten beschuldigen, zóó, dat Elia even gemakkelijk kan worden weggewerkt, als Naboth door Izebel uit den weg geruimd is. Zeker, die man heeft ten volle „begrip” voor „bizondere omstandigheden” met bizondere complicaties; zóó staat hij ter dege wél, dat de hongersnood een verbodderingsethiek in de hand werkte, tusschen Achab en Itobalos, schoon-zoon en schoonvader, koning der tien stammen Israëls en heerscher over de foenicliërs; heeft immers König goed gezien, dan waren op den Karmel waarschijnlijk Israëlitische en foenicische offerplaatsen van ouds aanwezig; en in een tijd van een hongersnood, die volksramp, wordt de roep maar ál te gauw vernomen: laat ons niet zien op wat ons scheidt, doch op hetgeen verbindt: de nood drijft samen. Maar Elia bestijgt den wagen Israëls, en niet een tyrisch-foenicischen; en hij zegt JUIST op Karmel, dat de „Not der Stunde” en de „Stunde der Not” terugkeer is, en terugkeer vordert, maar de oude, en tevens beproefde paden: is het Baäl, of is het Jahwe? En groot is zijn geloof, dat juist als op dit punt beslist gesproken en gehandeld is, de zegen weerkeert: een wolkje als eens mans hand eerst, een milde regen straks. Geen compromis, óók niet, vooral niet tusschen offerplaatsen! Dat is maar hinken op twee gedachten... Het is alsof ge Greijdanus zijn simpele antwoorden hoort geven aan vragers op het amersfoort-sche congres: is 't zóó niet? nu, dan...

Ja, dat was in Amersfoort. Dat „nu, dan” was het laatste publieke woord van Greijdanus, gesproken op den kansel van Amersfoort, tijdens het congres. Als 't zóó is naar de Schriften, nu dan... hink niet meer op twee gedachten. Wij, die hem wekelijks hier in Kampen hoorden, wij weten, wat dat simpele „nu, dan...” in zijn mond beteekende. Ik kan 't niet helpen, dat dit „nu dan” mij voor-

komt Greijdanus' erfenis te wezen: met dit woord is hij voor 't laatst een preekstoeltrapje afgewandeld; en ik durf het wel te zijn, die hier belijdt, te denken aan..... Elia op den Karmel. Er is tusschen den één en den ander, als u het over „typen” hebben wilt, een verschil als tusschen bazuin en herdersfluitje. Maar beiden zeggen: trek de consequentie, en dan uit de Schriften. En meet niet dubbel, en speel geen spel met het kompas, want dan zijt ge de schepen als schépen kwijt, al hebt ge ook duizendmaal ervoor gezorgd, dat ge de schepen niet achter u verbranden zoudt.

Och, neen, een Karmel-episode wijst ge niet aan, in Greijdanus' leven. Maar de Karmel preek heeft hij gehouden; en de preeken van vandaag zijn in den gang der heilshistorie nu eenmaal krachtiger dan Elia's messen van toen. Ik zeg: de preeken, niet de preekjes. Hij heeft gefulmineerd tegen een synode, die zich aan Gods recht vergreep, en die het subjectivisme wilde laten triumfeeren boven de beloften, boven 't Woord, als 't eenige, dat God ons doet verzegelen. Was dat een tijdelijke driftbui? Stumper is, wie 't alzóó zegt: het was precies hetzelfde, als toen Greijdanus vocht tegen een versubjectivering van den erkenningsgrond van den canon (de Schrift), en deswege óók tegen Ubbink en Hepp, beiden psychologisch-subjectivistische theorieën voordragend inzake het kennen van werkelijkheid en waarheid. Of, toen hij de dreigende binding aan een paar artikelen van Dr V. Hepp, reeds als „Arnhemsche Artikelen” aangekondigd, afweerde, door ze kort maar krachtig te breken; Arnhemsche Artikelen, voorgedragen aan een synode, en waarin het eerste al aanstonds deze subjectivisten-voorkeursvergissing behelsde: „dat God aan Adam en Eva, dus aan den mensch vóór den zondeval, zich slechts openbaarde in het hart, door de natuur, in de historie”. Merkwaardig toch, merkwaardig: dezelfde personen, die tot Geelkerken zeiden: „als er stáát, dat de sláng sprák, verleg dat spreken dan niet tot in het subject, maar laat het een incidenteel tót-den-mensch-kómend spreken blijven”, zien er geen been in, een volgende synode voor te stellen, uit te spreken: „als er stáát, dat niet de sláng, maar God de Hé é r e sprák, verleg dat spreken dan vooral tot in het subject, en laat het niet een incidenteel tót-den-mensch-kómend spreken worden”. De strijd tegen subjectivisme en syncretisme heeft Greijdanus' polemieken beheerscht, en zijn commentaren en referaten eveneens. En het was diezelfde strijd tegen datzelfde kwaad, dat hem wéér naar de pen deed grijpen, toen een synode in 1942-'44 de subjectivisten nu daadwerkelijk op den troon hielp, een misplaatst vertrouwen schenkend aan een Ridderbos, die zijn positie anders wist te bepalen dan een Hepp met de Arnhemsche artikelen. Ook toen klonk het uit Greijdanus' mond: niet de inwendige aanwezig genáde verzegeld, maar de BELOFTE; geen subject verzegeld, doch het Woord. En de menschen, die datzelfde gezegd hebben toen het nog ongevaarlijk was, doch Greijdanus hebben losgelaten toen er geschorst werd, en wat meer zoo heeten mocht, ze hebben zich in deze dagen te confronteeren met Greijdanus' graf. Hij streed voor hun recht, of het doen spreken van Gods recht.

Wagen Israëls. En zijn bestuurder. Lenker der Schlachten.....

Ja, en dan moeten we nog iets anders zeggen. Ik weet niet precies, wat een sultan is volgens juristen. Wel is me bekend, dat König ons een goede typeering van het onderscheid tusschen een verbondsgetrouw leider der theocratische gemeenschap en een oosterach sultan geeft, als hij (Gest. u. Ged., 152) opmerkt, dat David, toen Uria weigerde, de schuld van David te bedekken, weshalve de koning besloot, hem dan maar te laten „vallen” in den strijd, zich als een sultan gedragen heeft. De theocratische koning had een verbond met zijn volk gesloten, vóór de troonsbestijging (2 Sam. 5:3); hij had, om zoo te zeggen — met König — de rechten van het volk erkend en beloofd, tusschen leiding en dienst geen tegenstelling ooit te erkennen, en de rechten des volks te eerbiedigen. Dat is nog wel iets meer, dan dat een soeverein in Nederland zweert op de grondwet; en het is bovendien de essentiële substantie van het dienen van afgevaardigden, en van ambtsdragers in de kerk des Nieuwen Testaments. Toen dan ook Uria uit den weg geruimd werd, gedroeg zich David als sultan, niet als theocratisch vorst (König, 140, 152). Dan is Nathan de wagen Israëls, die op den koning Israëls afkomt: wat hebt gij gedaan? En als later Salomo, opgevoed in weelde, soms ook het gevaar van de verlokking tot despotie ten offer valt, noemt König ook hem sultan (160); en hij ziet als gevolg daarvan de scheuring — kerkscheuring! — onder Jerobeam: ein Proletariërputsch (162). Waarbij het de profet Ahia was, die zich liet gelden contra Salomo. Welnu, zegt König, toen Achab in zijn passieven moord op Naboth, wiens rechten hij met voeten treedt, weer den sultan uithangt (181), dan is het Elia, die hem daarin als een andere Nathan tegenkomt, en hem laat weten, dat een (pas uitgeschreven) boetedag, waarin men bidt om de leiding van den Heiligen Geest, niet mag worden gebruikt als dekmantel voor de boosheid, die Naboth valsch laat beschuldigen, om hem uit den weg te kunnen ruimen. En Elia zalft een ander.....

Wagen Israëls en zijn ruiter. De wagen Israëls rijdt